

Barbara Kudławiec, Anna Kujawa, Tomasz Ślusarczyk, Błażej Gierczyk

NOWE STANOWISKA GNOJANKI RÓŻOWAWEJ *BOLBITIUS COPROPHILUS* (PECK) HONGO W POLSCE

New localities of *Bolbitius coprophilus* (Peck) Hongo in Poland

ABSTRAKT: Przedstawiono 3 nowe stanowiska gnojanki różowawej *Bolbitius coprophilus* (Peck) Hongo zlokalizowane na Ziemi Lubuskiej, w Wielkopolsce i w Bieszczadach. Owocniki obserwowano z przerwami od maja 2008 roku do sierpnia 2009. Na poszczególnych stanowiskach obserwowano od kilkunastu do kilkudziesięciu owocników.

SŁOWA KLUCZOWE: *Bolbitius coprophilus*, gnojanka różowawa, grzyby koprofilne, rozmieszczenie, Polska

ABSTRACT: Three new localities of *Bolbitius coprophilus* (Peck) Hongo were found in the years 2008-2009 in Wielkopolska and Ziemia Lubuska regions as well as in Bieszczady Mts. On each locality from ten to several dozen of individuals were observed.

KEY WORDS: *Bolbitius coprophilus*, coprophilous fungi, distribution, Poland

Wstęp

Gnojanka różowawa *Bolbitius coprophilus* (Peck) Hongo należy do gromady grzybów podstawkowych *Basidiomycota*, klasy *Agaricomycetes*, rzędu pieczarkowców *Agaricales* i rodziny gnojankowatych *Bolbitiaceae* (Kirk i in. 2008).

Z ponad 20 gatunków należących do rodzaju *Bolbitius* w Polsce notowano dotąd dwa – gnojanke żółtawą *Bolbitius tibubans* (Bull.: Fr.) Fr. oraz gnojanke usiatkowaną *Bolbitius reticulatus* (Pers.: Fr.) Ricken s.l. (Wojewoda 2003). Owocniki gnojanek charakteryzują się wysmukłym kształtem, charakterystycznie dla poszczególnych gatunków zabarwionym kapeluszem o cienkim mięszu i lepkiej skórcie w stanie wilgotnym. Blaszkki są wąsko przyrośnięte lub wolne, trzon suchy bez pier-

ścienia, wysyp w różnych odcieniach brązu. Są to gatunki saprotroficzne rosnące przede wszystkim na oborniku, rzadziej na drewnie (Arnolds 2005, Gerhartdt 2006).

Gnojanka różowawa opisana po raz pierwszy w roku 1893 przez Pecka jako *Pluteolus coprophilus* Peck ze stanu Nowy Jork w USA, jest gatunkiem szeroko rozpowszechnionym na świecie. W Polsce pierwsze opublikowane stanowisko gnojanki różowawej stwierdzone zostało latem 2007 roku na wybiegu stajni w Parku Skaryszewskim im. I. J. Paderewskiego w Warszawie. Owocniki wyrastały na końskich odchodach i ponownie obserwowano je z przerwami od końca czerwca do połowy września następnego roku (Szczepkowski et al. 2009). Autorzy w swej pracy opisali szczegółowo cechy makro- i mikro- gatunku, jego wyma-

gania ekologiczne, występowanie na świecie oraz status gatunku w Europie. Zaznaczyli także konieczność badań nad gatunkami zwiększającymi swój zasięg, do których należy gnojanka różowawa, w celu znalezienia przyczyn, prognoz i skutków ich ekspansji (Szczepkowski et al. 2009 oraz literatura tam cytowana).

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie kolejnych 3 stanowisk gnojanki różowawej stwierdzonych w Polsce w latach 2008-2009.

Opis gatunku

Gnojanka różowawa jest gatunkiem koprofilnym, rośnie na bogatych w składniki odżywcze substratach organicznych, takich jak: obornik, kompost, słoma zmieszana z nawozem naturalnym (Arnolds 2005). Owocniki pojawiają się od maja do września,

czasem do października (Gerhardt 2006), mają charakterystyczny wygląd i są łatwe do rozpoznania (fot. 1-2). Najważniejszymi, diagnostycznymi cechami widocznymi gołym okiem są (Arnolds 2005, Szczepkowski et al. 2009):

- stosunkowo okazałe owocniki wysokości od 6 do 12 (18) cm,
- delikatne kapelusze o średnicy od 30 do 80 mm, początkowo stożkowate lub owalne, później wypukłe, a w końcu rozpostarte do lekko wklęsłych z niewielkim garbkiem, o powierzchni niekiedy słabo higrofanicznej, początkowo kleistej, później lepkiej w stanie wilgotnym,
- wyraźne zabarwienie kapeluszy na kolor pomarańczowawobiały, białoróżowy, jasnobrązowy lub mięsny o brzegu jaśniejszym – bardzo jasnoróżowym lub białawym, zabarwienie to jest wyraźniejsze u młodych owocników,

Fot. 1. Owocniki gnojanki różowawej *Bolbitius coprophilus* wyrastające na pryzmie słomy z odchodami krowimi w Jeziorach (gm. Świebodziń, pow. Świebodziń, woj. lubuskie) (20.VII.2008 r., fot. Tomasz Ślusarczyk)

Photo 1. Basidiomata of *Bolbitius coprophilus* on a prism of straw with dung of cow in Jezioro (gm. Świebodziń, pow. Świebodziń, woj. lubuskie) (20 July 2008, photo by Tomasz Ślusarczyk)

- blaszki wolne, gęste, bardzo cienkie, delikatne, początkowo białawe, w miarę dojrzewania żółknące, w końcu brązowiejące, stosunkowo łatwo się rozplywające,
- jasny, białawy trzon wysokości 50-120(160) mm, średnicy 2-8(13) mm, pusty w środku, często co najmniej w górnej części lekko oszroniony,
- czekoladowobrązowy wysyp zarodników.

Nowe stanowiska

Podział fizyczno-geograficzny kraju przyjęto według Kondrackiego (2002). Dokumentacja zielnikowa znajduje się w Stacji Badawczej Instytutu Środowiska Rolniczego i Leśnego PAN w Turwi.

POJEZIERZE LUBUSKIE, POJEZIERZE ŁAGOWSKIE

Jeziory, południowy skraj wsi (gm. Świebodzin, pow. Świebodzin, woj. lubuskie), ATPOL AD-29; 22.05.2008 & 20.07.2008; leg. & det. Tomasz Ślusarczyk, (herb. 1/TS/23.03.10); na zgromadzonej przy skraju pola uprawnego przymie słomy zmieszanej z odchodami krowimi; stwierdzono kilkanaście owocników.

POJEZIERZE WIELKOPOLSKO-KUJAWSKIE, RÓWNINA WRZESIŃSKA

Grunty wsi Pawłowo (gm. Czarniejewo, pow. gnieźnieński, woj. wielkopolskie), po-

Fot. 2. Owocniki gnojanki różowawej *Bolbitius coprophilus* wyrastające na przymie słomy z odchodami zwierząt gospodarskich w Pawłowie (gm. Czarniejewo, pow. gnieźnieński, woj. wielkopolskie) (27. VI.2009 r., fot. Barbara Kudławiec)

Photo 2. Basidiomata of *Bolbitius coprophilus* on a prism of straw with dung of livestock in Pawłowo (gm. Czarniejewo, pow. gnieźnieński, woj. wielkopolskie) (27 June 2009, photo by Barbara Kudławiec)

między polem uprawnym należącym do wsi Pawłowo i lasem należącym do nadleśnictwa Czerniejewo, leśnictwa Linery, oddz. 54, ATPOL CC-92; 27.06.2009; leg. Barbara Kudławiec, det. Anna Kujawa & Tomasz Ślusarczyk (herb. 2/BK/23.03.10); skraj pola uprawnego tuż przy lesie, wystawa północna; na przyźmie słomy zmieszanej z odchodami zwierząt gospodarskich, przeznaczonej na nawóz naturalny. Zaobserwowano grupę około 30 owocników w różnym wieku i stanie. Podczas ponownych obserwacji stanowiska w dniach 5 sierpnia 2009 i - po pierwszych przymrozkach - 15 listopada 2009 nie stwierdzono obecności owocników na leżącej tam w dalszym ciągu przyźmie.

BESKIDY WSCHODNIE, BIESZCZADY ZACHODNIE

Wołosate (gm. Lutowiska, pow. bieszczadzki, woj. podkarpackie), ATPOL FG-79; 24.08.2009; leg. Anna Kujawa, Błażej Gierczyk, Grażyna Domian, Kamil Kędra, det. Anna Kujawa & Błażej Gierczyk (herb. 2/BDPN/24.08.09); stajnie Zachowawczej Hodowli Konia Huculskiego. Owocniki wyrastały zarówno w zadaszonym wybiegu dla koni na słomie zmieszanej z końskimi odchodami oraz w zadaszonym silosie na podściółkę, gdzie jest stałe miejsce składowania

słomy zmieszanej z końskimi odchodami. Obserwowano kilkadziesiąt owocników.

Podsumowanie

Stwierdzenie występowania w Polsce kolejnych 3 stanowisk *Bolbitius coprophilus* zwiększa liczbę publikowanych stanowisk z terenu naszego kraju do 4. Owocniki gnojanki wyrastały na podłożu stanowiącym mieszankę odchodów zwierząt gospodarskich, krowich, końskich, zmieszanych ze słomą. W przypadku przyźm zlokalizowanych na polach stanowiska są efemeryczne, trwają zazwyczaj kilka miesięcy. Owocniki rosnące w takich warunkach mają mniejsze szanse rozprzestrzeniania się od tych wyrastających w stadninach, w których dogodny dla gnojanki substrat występuje przez wiele lat. Wytwarzaniu owocników wydaje się sprzyjać krótkotrwały deszcz i następujące po nim dni z wysoką temperaturą powietrza. Rozmieszczenie stanowisk zarówno na wschodzie Polski, a także w centrum i na zachodzie wskazywać może, że jest to gatunek często występujący i szeroko rozprzestrzeniony w naszym kraju, jednak ze względu na specyficzny substrat, przeoczany. Konieczne jest zatem zwrócenie szczególnej uwagi na siedliska charakterystyczne dla tego gatunku – przyźmy obornika na polach, stadniny i obejścia gospodarcze.

LITERATURA

- ARNOLDS E. 2005. *Bolbitius*. In: NOORDELOOS M. E., KUYPER T. W., VELLINGA E. C. (Eds.). Flora Agaricina Neerlandica. Critical monographs on families of agarics and boleti occurring in the Netherlands. Taylor & Francis Group: 112-119.
- GERHARDT E. 2006. *Grzyby*. Wielki ilustrowany przewodnik. Bauer-Weltbild Media Sp. z o.o., Sp. k., Warszawa.
- KIRK P. M., CANNON P. F., MINSTER D. W., SCALPERS J. A. 2008. Dictionary of Fungi, 10th Edition. CAB International.
- KONDRACKI J. 2002. Geografia regionalna Polski. PWN, Warszawa.
- SZCZEPKOWSKI A., KUJAWA A., GIERCZYK B. 2009. Gnojanka różowawa *Bolbitius coprophilus* (Peck) Hongo – nowy gatunek grzyba w Polsce. *Chrońmy Przyr. Ojcz.* 65, 6: 465-468.
- WOJEWODA W. 2003. Checklist of Polish larger Basidiomycetes. In: MIREK Z. (Ed.) Biodiversity of Poland. Vol. 7. W. Szafer Institute of Botany, Polish Academy of Sciences. Kraków.

Summary

Three new localities of *Bolbitius coprophilus* (Peck) Hongo were found in the years 2008-2009 in Wielkopolska and Ziemia Lubuska regions as well as in Bieszczady Mts. The basidiomata grew on the straw mixed with dung of livestock, stored in the open air, in silo and in stable. On each locality from ten to several dozen of individuals were observed.

Adresy autorów:

Barbara Kudławiec
ul. Żeromskiego 8/1
62-200 Gniezno
e-mail: topaz4@poczta.fm

Anna Kujawa
Stacja Badawcza Instytutu Środowiska Rolniczego i Leśnego PAN
Turew, ul. Szkolna 4
64-000 Kościan
e-mail: ankujawa@man.poznan.pl

Tomasz Ślusarczyk
os. Widok 15/23
66-200 Świebodzin
e-mail: funalia@wp.pl

Błażej Gierczyk
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Wydział Chemii
ul. Grunwaldzka 6
60-780 Poznań
e-mail: hanuman@amu.edu.pl